

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok VI:2008

Numer 29 (182)

Data odczytu: 8.10.2008

Data wydania: 8.10.2008

742. spotkanie

mgr Wioletta Pacuszka

Ks. dr Władysław Łęga - archeolog.

Ks. dr Władysław Łęga znajduje się w panteonie wybitnych badaczy Pomorza, zarówno na niwie historycznej, etnograficznej, jak i archeologicznej. Wszystkie jego humanistyczne zainteresowania - i te naukowe, i te literackie wynikały z ogromnego poczucia narodowego patriotyzmu i umiłowania polskości.

Zamiłowanie do poszukiwań z czasów szkolnych przerodziły się na zainteresowania archeologią w okresie gimnazjum, do którego uczęszczał w Rogoźnie Wielkopolskim. O wyborze archeologii jako jednej z ważniejszych dziedzin jego zainteresowań badawczych nie mały wpływ miały wycieczki poza miasto wspólnie z kolegą maturzystą rogozińskim Jackiem Delektą (później równie wybitnym archeologiem), podczas których dokonywali prospekcji terenu, publikując potem wyniki swoich odkrycia. Kontakty z okresu młodości podtrzymywane były zresztą również i później, kiedy informowali siebie nawzajem o swoich odkryciach.

Bardzo duży wpływ na rozwój kariery naukowej Łęgi miał prof. Józef Kostrzewski, który prowadził go przez okres jego studiów z dziedziny archeologii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego.

Studia zarówno archeologiczne, jak i etnograficzne rozpoczął Łęga w 1920 r. W 1928 r. obronił pracę doktorską n.t. „*Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk*”. Zakres terytorialny pracy obejmował dawne Prusy Królewskie, północną Wielkopolskę, większą część Pomorza Niemieckiego i północno-wschodnią część Brandenburgii. Pisząc pracę dokonał oglądu materiału zabytkowego znajdującego się w muzeach w Gdańsku, Grudziądzu, Toruniu, Poznaniu, Bydgoszczy, Szczecinie, Berlinie, w Elblągu i Królewcu. Część materiałów poznawał z dokumentacji rysunkowej prof. Józefa Kostrzewskiego lub zachowanej dokumentacji fotograficznej. Praca ta została życzliwie przyjęta przez naukę polską, zapewniła Łędze naukowy autorytet i do dziś jest cennym źródłem do poznania obrazu kultury wczesnego średniowiecza na Pomorzu.

Zakres chronologiczny pracy doktorskiej, a więc okres wczesnego średniowiecza, był głównym nurtem zainteresowań młodego badacza, ale równie interesująca była dla Łęgi epoka brązu i okres halsztacki, na bazie których ugruntowywał także swoje teorie autochtoniczne. Tematyka etniczna i kwestie pochodzenia Słowian oraz miejsca ludów germańskich w Europie przewijały się w karierze naukowej Łęgi. 21.XII. 1926r. na jednym ze spotkań Towarzystwa Naukowego w Toruniu wygłosił referat „*Problem indo-europejski i słowiański w świetle prahistorji*”.

Okres związany z Grudziądzem, gdzie w latach 1922-1939 pełnił funkcję honorowego kustosa Muzeum był okresem najbardziej związanym z jego działalnością archeologiczną, co miało poniekąd związek z przygotowywaną rozprawą doktorską. Okres ten owocował wieloma publikacjami zwłaszcza na temat archeologicznych zbiorów ówczesnego Muzeum, m.in. wyrobów kamiennych, naszyjników z epoki brązu i żelaza, urn twarzowych z Rówienicy k.Laskowic. Publikował też szersze informacje na temat wcześniejszych odkryć i badań, z których materiał zabytkowy trafiał do Muzeum Miejskiego w Grudziądzu. Pisząc publikacje często posiłkował się zachowanymi zapiskami i notatkami, które do czasów współczesnych nie zachowały się, podobnie zresztą jak w wielu przypadkach materiał zabytkowy. W 1938 r. ukazała się publikacja „*Cmentarzysko lateńsko-*

rzymskie z Chełmna”, w której dokonał analizy materiału zabytkowego, pochodzącego z tego stanowiska. Cmentarzysko badano w latach 1889 – 1892 (i w tym okresie rozkopano 201 grobów), a zabytki pochodzące z tych badań umieszczano w muzeach w Berlinie, Gdańsku i Grudziądzu. Łęga podjął się analizy tego stanowiska, docierając do zabytków znajdujących się w wymienionych muzeach oraz opierając się na dotychczasowych publikacjach, które ukazały się na ten temat. W pracy tej podjął się charakterystyki grobów z całym inwentarzem ich wyposażenia, charakterystyką zabytków i całego znaleziska.

Do publikacji o podobnym charakterze, chociaż w mniejszym zakresie należą także artykuły bądź wzmianki m.in. o grobach ciepłopalnych odkrytych w 1900 i 1913 r. w Parsku k. Grudziądza, o grobie ciepłopalnym odkrytym w forcie Strzemięcina, który Łęga wiąże z cmentarzyskiem późnolateńskim w Rządzu. Publikował również wyniki swoich badań archeologicznych, m.in. cmentarzyska łużyckiego w Grucznie w powiecie świeckim.

Będąc kustoszem muzeum wiele czasu spędzał w terenie rozpoznając archeologiczne stanowiska. W tym czasie podjął decyzję o podjęciu badań terenowych grodzisk w okolicach Grudziądza, ale głównie o charakterze powierzchniowym. Wyniki podjętych w 1923 r. badań opublikował w artykule „*Grodziska wczesnohistoryczne w okolicy Grudziądza*”, w którym wysunął też koncepcję budowy linii grodów na pograniczu chełmińsko-pomorsko-pruskim nad rzekami Wisłą, Osą i Lutryną. Na temat swoich wyników badań wygłosił też referat „*Grodziska wczesnohistoryczne na obszarze Pomorza*” na jednym z zebrań TNT 17 III 1924 r. Dzięki swojej aktywności w tej dziedzinie wiele zabytków z okolic Grudziądza i ościennych gmin trafiło w ówczesnym czasie do muzeum. Przy okazji w Zapiskach TNT ukazywały się jego autorstwa informacje dotyczące wpływów do Muzeum Miejskiego w Grudziądzu, w tym także jego nabytki archeologiczne.

Zajmował się także archeologią w szerszym zakresie. W początkach swojego pobytu w Grudziądzu opublikował m.in. artykuł o pomorskich zabytkach z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, przyczyniając się do poszerzenia bazy źródłowej do badań nad kulturą łużycką i wschodniopomorską („*Kilka brązów z Pomorza*”, *Przegląd Archeologiczny*, R. 6, 1923, t. 2, z. 2, s. 236-238).

Następstwem zainteresowania tym okresem w szerszym aspekcie był późniejszy artykuł zamieszczony w Roczniku TNT

(t. 32, 1925) „*Przyczynek do poznania kultury „łużyckiej” na Pomorzu*”, a zwieńczeniem - artykuł opublikowany w 1960 r. w Roczniku Grudziądzkim „*Ziemia chełmińska na przełomie epoki brązu i żelaza*”.

Tuż po wojnie swoje zainteresowania archeologiczno – historyczne skierował jeszcze bardziej ku Pomorzu. Archeologiczne zbiory muzealne z terenów Pomorza były dla Łęgi na tyle ważne, że tuż po wojnie opublikował artykuł na temat losów zabytków z muzeów w Toruniu, Bydgoszczy, Grudziądzu i Gdańsku w czasie wojny i krótko po niej. („*Stan i potrzeby badań prehistorycznych na Pomorzu*”, *Instytut Bałtycki* nr 9 (23)). Mimo licznych obowiązków duszpasterskich nadal prowadził badania naukowe, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami. W czasie pobytu na Wybrzeżu związał się z Instytutem Zachodnim w Poznaniu oraz gdańskim środowiskiem naukowym, m.in. Polskim Towarzystwem Archeologicznym oraz Gdańskim Towarzystwem Naukowym. Prowadził badania archeologiczne (głównie o charakterze powierzchniowym) na Żuławach, Powiślu i Kaszubach. Zebrane w trakcie tych badań materiały przekazywał do muzeów w Gdańsku.

Zwieńczeniem jego naukowych pasji i syntezą dorobku naukowego miała być praca z pogranicza dwóch bliskich mu dyscyplin: archeologii i etnografii, w której na podstawie zebranych z ziem polskich danych archeologicznych i etnograficznych miał zamiar przedstawić m.in. podobieństwa między tradycyjną kulturą ludową a kulturami archeologicznymi. Praca została ukończona w 1961 r. Choroba, a potem śmierć nie pozwoliły mu jednak dokończyć dzieła, któremu nadał tytuł „*Materiały do paleoetnografii ziem polskich*”. W końcu praca nie doczekała się też publikacji. Maszynopis pracy znajduje się w Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie. Pracę recenzjonowali m.in. prof. Maria Znamierowska-Prüfferowa, prof. Józef Kostrzewski, prof. (wówczas dr) T. Karwicka, Jan Powierski, którzy podkreślili jej wartość dydaktyczną.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.